

Catalunya i la construcció d'Europa

Josep ROIG i MARTÍ
Universitat de Barcelona

Introducció

Aquest ambiciós títol que els organitzadors del Congrés m'han imposat fa necessari delimitar de bon principi l'abast de la meua intervenció. Intentaré únicament fer algunes reflexions personals sobre la integració econòmica europea en base a una triple pregunta: Catalunya s'integra a Europa com Estat, com a nació o com a societat civil?

Si parlem de la integració com Estat haurem de plantejar dos aspectes. Primer, les conseqüències de la integració des del punt de vista d'un sector públic econòmic cada cop, quantitativament, més gran respecte al conjunt de l'activitat econòmica. En segon lloc, el significat de la integració respecte a la política-econòmica i també la política-política. Com a nació, crec que parlem bàsicament de sentiments i de cultura i per tant caldrà preguntar-se respecte a la integració cultural de Catalunya a Europa, sobre cultura catalana i cultura occidental. Com a societat civil, les reflexions aniran dirigides cap a la integració econòmica, sobre l'Europa dels mercaders que en aquests moments porta el lideratge de la integració europea. La unió econòmica europea ha entrat en una fase de pragmatisme molt diferent de l'etapa retòrica de fa uns anys. La lliure circulació de mercaderies, persones, serveis i capitals, l'existència d'un espai econòmic sense fronteres, eren abans ideals teòrics que les barreres reals feien impossible d'assolir. La unió econòmica i monetària, amb dificultats, sembla estar avançant amb mesures més concretes.

I, finalment, m'agradaria acabar resumint els dos elements que considero claus per assegurar una bona integració catalana a Europa: més cultura (més coneixements) i més organització. I per tant, acabaré parlant de la ciutat com a lloc on es troben cultura i organització.

Si Catalunya no consolida la seva part de capital-estatal difícilment podrà ser decisòria en una Europa que encara es fonamenta en el poder de l'Estat.

Si Catalunya no consolida la seva capital-cultural tampoc podrem absorbir els coneixements necessaris per progressar en el conjunt d'Europa.

Si Catalunya no consolida la seva capital-econòmica difícilment podrem seguir sent competitius en un mercat cada cop més obert.

Ens cal, doncs, un model d'anàlisi i de govern de Catalunya i la seva capital que ens ajudi a assolir aquests tres aspectes de la integració europea.

La integració com Estat

Evidentment, no tenim estat propi però si que participem en una part significativa de l'Estat espanyol. Estem realment utilitzant la part alíquota d'estat que ens pertoca per afavorir la integració de Catalunya a Europa?

Ens hem d'adonar que l'estat ja no és un sub-producte de la societat civil burgesa que Catalunya dominava. La burgesia va crear l'estat, però aquest s'ha independitzat, ha perdut el control de l'estat polític i també de l'estat-empresari públic. I aquest control difícilment es podrà tornar a assolir a través de la societat civil. S'ha d'aconseguir a través d'una major participació en el govern públic, no únicament autonòmic sinó també central. El govern autonòmic no és encara, malauradament, la part d'estat que ens tocava tenir. Una autonomia encara poc dotada i uns municipis sense massa recursos fan que tots junts no arribin a la part que ens correspondria de poder dins de l'Estat.

Si això és cert, respecte al que hem anomenat sector públic-econòmic, també és cert respecte a la política econòmica. Les competències, els instruments d'una autonomia no són suficients per portar una política econòmica autònoma. Però cada cop això és també més cert pels estats en procés d'integració a una Europa que coordina les seves polítiques econòmiques. Es tracta, doncs, d'obtenir poder entre les instàncies coordinadores de la política econòmica més que no pas intentar utilitzar instruments autonòmics que no tenim. Cal definir una política econòmica catalana en funció d'una interpretació més econòmica i menys jurídica de les competències existents, en funció del pes creixent del sector públic dins l'economia, en funció dels canvis institucionals de l'Estat i d'Europa. Ens agradi o no, l'autonomia catalana forma part d'un estat que s'està integrant a Europa i el fet de no ser capital d'estat ens hauria de portar encara més a assumir amb fermesa la representació de la nostra part d'estat. No solament hem de reivindicar la capitalitat econòmica (o de la societat civil) i la capitalitat cultural, també hem d'aconseguir ser capital d'estat o com a mínim capital d'un sector públic econòmic estatal, prou potent i amb prou capacitat de *lobby* a Europa. El govern de la Generalitat ha de consolidar Barcelona com a capital estatal de Catalunya, com a símbol clar de la voluntat de compartir poder europeu.

La integració com a nació

La nació és moltes coses al mateix temps: sentiment, passió, memòria col·lectiva, símbols, llenguatge, religió,... i en aquest sentit probablement també hi ha un cert procés d'integració de nacions a Europa. Pot sorgir una nació europea? Si l'estat europeu és molt difícil, la nació europea també. Potser seria més fàcil la idea d'una nació occidental. Els sentiments nacionals són però, temes molt personals i aquí només vull fer alguns comentaris sobre la integració cultural europea i, en concret, sobre l'ensenyament com a instrument d'integració cultural europea.

També en aquest tema cada cop hi ha més cultura d'estat. La possibilitat de que els treballadors puguin circular lliurement, vol dir que els títols educatius i universitaris seran vàlids arreu i, per tant, s'obriran les possibilitats d'obtenir títols vàlids a tot Europa. Això, com en altres temes europeus, significa una certa convergència en el nivell dels estudis, una certa normalització i a més una cada cop més gran competència entre institucions educatives. Des de les universitats aquesta competència ha de ser benvinguda i haurà de provocar molts més canvis que la creació d'universitats locals. Pot ésser un element catalitzador per a la transformació de la nostra universitat pública. Els acords entre universitaris són, ja ara, cada cop més forts: intercanvis d'estudiants ERASMUS, associacions d'universitaris, projectes comuns de recerca, professors visitants, relacions internacionals de tot tipus. Veurem en el proper futur un sistema universitari europeu basat en una cultura europea?

A nivell cultural, evidentment hi molts altres aspectes i molts altres instruments de culturització europea més immediats (p.e. la televisió europea o els mitjans de comunicació) però finalment haurà de ser l'educació a tots els nivells la que acabi creant ciutadans culturalment europeus. La integració cultural passa també per la integració de la capital cultural en la xarxa cultural europea de les grans àrees urbanes.

Integració econòmica

Si s'analitzen els efectes de la integració de Catalunya a Europa, difícilment es pot deixar de pensar que els avantatges-desavantatges de la integració-separació a Europa són els mateixos que respecte a la integració-separació amb Espanya. Poques àrees poden escollir entre ser regió o ser nació, però en canvi certs mecanismes de creixement són més favorables entre regions o entre nacions. En alguns casos, ens agradaria tractar el país com si fos una regió i en d'altres com si fos un país.

Evidentment, la diferència entre ambdós processos d'integració està en què Catalunya té una integració total amb Espanya i, per tant, una completa unificació de polítiques econòmiques, mentre que Europa està encara en el procés de transició. Està en transició des d'una integració basada en l'eliminació de barreres comercials passant per la lliberalització dels moviments de factors, l'harmonització de les polítiques econòmiques fins a la total integració. Aquesta distinció ens permet separar diferents conceptes d'integració i pensar en aquest procés com un procés modular que es podria aplicar desigualment a les regions segons el seu nivell de desenvolupament. No ha estat, però, aquesta l'opció euro-

pea i, per tant, anem cap a una integració igual entre regions que deixa en mans de la política regional la possible correcció de desequilibris provocats per la integració.

Els avantatges de la integració, des del punt de vista dels economistes, es poden tornar en desavantatges quan les àrees que s'integren tenen un desigual nivell de vida o quan les seves magnituds monetàries fonamentals estan allunyades de les dels països dominants (inflació, tipus d'interès, dèficit públic,...). Els economistes sempre han mantingut que refusar la competència amb països igualment desenvolupats és tan negatiu com el lliure canvi amb països manifestament més desenvolupats i més competitius.

Catalunya sembla estar només lleugerament per sota del PIB/habitant mitjà europeu i, per tant, en principi és una bona candidata per beneficiar-se de la integració. No es pot dir el mateix de regions menys desenvolupades que poden veure com les disparitats regionals s'incrementen. Aquests desequilibris només es poden reduir en base a fortes polítiques regionals de caire proteccionista, que tendeixin a igualar els nivells de vida i desenvolupament dels diferents països i regions.

L'existència d'aquestes diferències posa en dificultat la consecució de la unió econòmica i monetària. La política regional sempre ha estat considerada, des del tractat de Roma, com a compatible amb la lliure competència. De fet s'ha imposat una certa visió pragmàtica a curt termini, encara que alguns la qüestionen a llarg termini, de mantenir algunes polítiques proteccionistes sectorials i regionals, com a compromís per seguir avançant políticament cap a la integració d'Europa.

En definitiva, la pregunta que, en la vessant econòmica, ens agradaria poder contestar és: ajuda la unió econòmica i monetària al progrés econòmic d'Europa? La identificació entre Europa i progrés, almenys al nostre país, és evident. Però moltes vegades, es cau en l'error de creure que el progrés econòmic és un augment del consum quan, en realitat, és l'augment de la riquesa. Tant la gent individualment com els països col·lectivament, tenen com objectiu prioritari fer-se rics i no únicament consumir. I això és vàlid, en aquests moments, tant per Catalunya com pels països de l'Est. Si un país oblida aquest fet, probablement està abocat a un progrés econòmic més aviat curt i sense fonaments.

El progrés, i per tant fer-se ric, vol dir essencialment decidir com invertir recursos actuals per assegurar guanys futurs. La incertesa més gran en aquest procés, per a tots els agents econòmics, és conèixer els preus en el futur. Aquells països que endevinin els preus futurs, si han sabut reduir consum i invertir, tindran guanys futurs, progressaran i es faran rics.

Sense incertesa, sense la incògnita dels preus futurs, els nostres sistemes econòmics tindrien poques diferències de progrés i poques diferències de riquesa. M'agradaria remarcar dos elements que, en aquests moments, crec poden ser claus en la incertesa de progrés per al nostre país: la incertesa respecte a la nostra capacitat d'incrementar els coneixements en els processos tecnològics i en les formes d'organització, tant de les empreses com de les institucions públiques. Catalunya progressarà dins d'Europa si sap dedicar una part del seu consum possible a invertir recursos per a l'increment del coneixement tecnològic i organitzatiu. Aquests són els elements clau que poden portar-nos a ser «inesperadament», incertament més preu-competitiu i, per tant, ajudar-nos a progressar.

Aquests dos elements, coneixements i organització, quan mirem el mapa d'Europa, tenen la seva màxima concentració a les ciutats. L'Europa de progrés que es fa amb coneixements tecnològics i organització és bàsicament una Europa de ciutats. La ciutat és el lloc on s'organitza la societat civil (capital econòmica), el sector públic (capital estatal) i la transmissió dels coneixements (capital cultural).

Barcelona ha lograt ser capital econòmica i capital cultural, però li manca consolidar-se com a capital estatal i, per tant, assumir i participar més en la direcció de la gestió pública. L'organització del govern de la metròpoli com a capital econòmica, cultural i política és ara un tema pendent que s'haurà de resoldre aviat si volem ser competitius amb la resta de metròpolis europees.